

УДК 101

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2020.29.3>

ЗМІНИ ПОТРЕБ ОСОБИСТОСТІ ПІД ВПЛИВОМ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НЕСТАБІЛЬНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Вікторія Білоус

*Національна металургійна академія України,
гуманітарний факультет, кафедра філософії та політології
пр. Гагаріна, 4, 49600, м. Дніпро, Україна*

З того часу, коли в існуванні людства особистість увійшла в категорію ціннісних орієнтацій, світ поступово почав замислюватись над потребами тієї самої особистості. З часом стало безпосередньо зрозуміло, що будучи суб'єктом суспільства, особистість значною мірою взаємодіє із суспільством і має із суспільством взаємний вплив на зміни та трансформацію один одного, існуючи деколи як єдиний організм, а деколи як щось явно вороже до один одного. Історично доведено, що майже всі прояви буття, розвитку і змін мають фундаментальні суперечності, діалектичну скерованість, і це вже скоріш норма, ніж виключення з правил. Великих змін суспільство і буття зазнало з розвитком технологічного прогресу, змінилось багато соціальних засад, і комунікативний простір не став виключенням, а саме інтернет-комунікація. Глобальне інформаційне суспільство привносить певні інтегративні зміни в економічне, політичне, духовне життя людей. Збільшуються можливості людини, змінюються нетрадиційні системи цінностей, умови і характер взаємодії окремих людей. Був час, коли використання цих інноваційних подарунків технологічного прогресу не було вимушеною необхідністю, але той час пройшов. Вимоги сьогодення – мобільність, обмеження ресурсу часу, постійна потреба в отриманні великої кількості інформації – майже не залишили нам вибору. Цю потребу (залежність) людства добре закріпили сучасні проблеми суспільства: гібридна війна, пандемія. Але й щодо цього продукту еволюції і прогресу в сучасному суспільстві сформувалась нова, дуже актуальна суперечка, яка розділила суспільство на два табори. Одні вважають Інтернет корисним, інші – суцільним злом, бо, як майже в усьому, що існує в нашому життєвому просторі, є позитивні й негативні сторони. Чи не робить людству такий формат комунікації «медвежу послугу»? Чи не формує нездатність до соціалізації та чи не уповільнює розвиток соціальних навичок така зона комфорту? Така актуальна і неоднозначна тема вимагає ретельного дослідження та хоча б аналізу задля більшого розуміння такої важливої потреби сучасного суспільства.

Ключові слова: суспільство, особистість, комунікація, адикція, цінності, потреба, суб'єкт, Інтернет, технологічний прогрес, людство, буття.

Вступ. Людина протягом свого життя вирішує для себе проблему задоволення своїх потреб, від потреб існування до потреб досягнення цілей життя. Чому така різноманітність і безмежність, що спонукає людину ставити перед собою такі завдання (цілі), приймати рішення, що формує її поведінку і спрямованість у суспільстві? Людина як особистість не може існувати відокремлено від соціуму, і її потреби протягом життя, від формування до втілення, визначаються можливостями їх реалізації в суспільстві. Поряд із потребами існування й інтересами особистості важливе значення мають життєві цілі. Вони відображають корінні, головні інтереси особистості, спрямовують її на вирішення найсуттєвіших для неї завдань і реалізуються протягом людського життя. Чим більше особистість усвідомлює свої життєві цілі, тим більше вони починають впливати на формування її потреб та інтересів. Важливе значення для особистості як суб'єкта суспільних відносин і власного життя

мають переконання як певні знання, у правильності і життєвій важливості яких людина глибоко впевнена, і які служать їй керівництвом до дій. Кожне суспільство надає майже всім своїм членам деякий особливий досвід, особливі культурні взірці, які інші суспільства запропонувати не в змозі. Із соціального досвіду, єдиного для всіх членів певного суспільства, виникає характерна особистісна конфігурація, типова для багатьох членів суспільства [1, с. 6]. Сьогоднішня нестабільна суспільства нашої країни змінюють життєві цілі в напрямі виживання, тобто потреби існування.

Постановка завдання. Сучасне людство знаходиться на такому етапі, що воно більше не може собі дозволити йти шляхом розвитку, трансформацій та змін на осліп, не аналізуючи без прагматизму. Чекаючи на непередбачені результати – недозволена розкіш для сучасного суспільства. Ми зіштовхуємося з багатьма викликами, які фундаментально впливають на устрій суспільства, на потреби особистості й на взаємодію одного з другим, а від цього залежить якість нашого життя і та кількість викликів, проблем, перед якими постає сучасна особистість. Тож, аналіз теперішнього стану потреб особистості й чинників, які впливають на формування цих потреб, – надважлива задача для сучасної людини, яку буде розкрито в даному дослідженні.

Виклад основного матеріалу. Протягом усієї історії людства відмічається трансформація, а іноді й різка, кардинальна зміна потреб особистості. Варто відмітити той факт, що початок ця еволюція бере в той час, коли особистість, а тим більше її потреби, взагалі не були ціннісною орієнтацією того часу, а людство тільки починало замислюватися про буття світобудови. Революційним став період, коли античні філософи розділили матеріальне буття і сферу духовного. З того часу філософія буття зазнала багато змін світогляду, цінностей, вірувань, ідеалів. Відбулася фундаментальна зміна в понятті користі, воно перестало розумітися як духовна користь, а перейшло в розряд користі матеріальної. Таким чином, сформувалась головна філософська суперечка пошуку щастя, яке вбачалося то в задоволенні гедоністичної потреби особистості, то в повній альтруїстичній віддачі особистості суспільству. Як показав досвід людства, находячись у пошуку свободи та щастя як за допомогою радикального гедонізму, так і через сувору дисципліну і працю, ми приречені на деструктивність, бо маємо схильність до глибокої залежності, навіть одержимості цими суперечливими проявами.

Аналіз людської життєдіяльності, характерною рисою якої виступають одночасно все більш високі – творчі і все більш низинні – аддиктивні прояви, показує, що специфіка людської активності безпосередньо пов'язана з прагненням до граничного, екстремального розвитку. У нашому суспільстві поряд з активною патріотичною позицією (прагнення захищати Батьківщину, допомога воякам, пораненим, сім'ям загиблих, допомога під час пандемії) активно конкурує жага «заробити по-легкому». Таким чином, саме тяга до межі, абсолюту багато в чому визначає психологію людської поведінки. У цьому контексті стає очевидною роль екстремальних принципів розвитку, за допомогою яких реалізується процес максимізації і мінімізації різних параметрів життєдіяльності людини, їхній зв'язок із законами саморозвитку і самоорганізації [2, с. 301].

Особистість у досягненні своїх потреб вибирає своїх спільників за допомогою комунікації, яка активована інформаційним інтернет-простором. Комунікація як невід'ємний елемент взаємодії людей, у ході яких здійснюється передача і взаємопередача інформації, відчуттів, оцінок, значень, сенсів, цінностей, посідає чільне місце у сфері соціальних процесів, зміни напряму своїх потреб особистістю. Водночас роль людського фактора в новому комунікаційному просторі стає все більш значущою. Глобальне інформаційне суспільство привносить певні інтегративні зміни в економічне, політичне, духовне життя

людей. Збільшуються можливості людини, змінюються нетрадиційні системи цінностей, умови і характер взаємодії окремих людей. З дитинства (шкільний вік) вплив поведінки батьків як зразка конкурує з впливом Інтернету. Тому існує реальна небезпека поглинання або розмивання традиційної системи цінностей суспільства зі збільшенням потоків інформації. О. Висоцька зазначає, що сучасне інформаційне суспільство є суспільством загальної комунікації, яка відбувається за допомогою та завдяки засобам комунікації, що формують не тільки наші уявлення про світ, а й фактично є цим «світом», тобто тією «реальністю», крізь призму якої ми сприймаємо самих себе, свої власні дії та наше оточення. Із цим важко погодитись, оскільки в сучасному світі засоби та форми комунікації виступають своєрідним «дзеркалом» світосприйняття людини, яке, однак, ніколи не відбиває уявлення про світ у його цілісності, а обмежене «рамками» своїх комунікативних можливостей. Тому питання впливу засобів комунікації на характер відносин у суспільстві є одночасно складником проблеми самоідентифікації людини у світі як певного способу побудови уявлень про світ-у-собі та світ-для-себе [3].

В останні роки у зв'язку з технологічним прогресом і поширенням його в усіх сферах життя в сучасному суспільстві сформувалась нова, дуже актуальна суперечка, яка розділила суспільство на два табори. Одні вважають Інтернет корисним, бо він знищив проблему кордонів і об'єднав людей з усього світу, допомагає обміну культурними, науковими і ментальними цінностями, що, безперечно, сприяє світовому розвитку. В умовах обмеження пересування для людей з особливими потребами або в нашій карантинній реальності Інтернет допомагає реалізовувати потребу в спілкуванні з друзями, рідними, абсолютно незнайомими людьми, підтримувати такий необхідний соціальний зв'язок. Допомагає працювати і вчитись, бо тепер будь-коли і будь-де є можливість отримати доступ до необхідної інформації. Але, звичайно, є і деструктивна сторона цього сучасного феномену прогресу, яку і відзначає негативно налаштована частина суспільства. Що Інтернет є носієм великої кількості фейкової інформації, що він викликає тяжкі деструктивні залежності, розповсюджує і пропагує насильство, що віддаляє людство від гуманістичного шляху розвитку.

У молоді взагалі спостерігається залежність від Інтернету. Працюючи в центрі лікування адикцій, на ґрунті спостережень ми сформували поки що неофіційний перелік імовірних симптомів такої залежності: нав'язливе бажання перевірити електронну пошту, постійне очікування наступного виходу в мережу, багатогодинне «зависання» в Інтернеті і витрачання великих коштів на нього, почуття задоволення від спілкування в мережі межує з ейфорією, відсутність доступу до неї викликає неспокій, агресію, роздратування в разі вимушених відволікань, невміння спланувати час закінчення сеансу роботи в мережі, забування про домашні справи, навчання чи службові обов'язки, важливі особисті й ділові зустрічі, небажання сприймати критику такого способу життя, готовність миритися з руйнуванням сім'ї, невміння нормально адаптуватися в суспільстві, втрата кола живого спілкування, нехтування власним здоров'ям, уникання фізичної активності, нерегулярне харчування, пропускання прийомів їжі, нехтування особистою гігієною, спроби відмовитися користувача від Інтернету чи хоча б проводити у ньому менше часу викликають «ломку», як під час якогось фізичного захворювання, погіршується самопочуття, враження нервових стовбурів руки через тривале перенапруження м'язів, оніміння пальців руки, що тримає «мишку», сухість та різь в очах, головні болі за типом мігрені, спазми судин мозку, гіпертонія, болі у спині і у всьому тілі, адже порушується кровообіг, розлади сну, зміна режиму сну, часті депресивні стани. До 90% інформації вони беруть з цієї мережі, і цього насамперед вимагає не їхня залежність, а наша сучасність, а саме інтерактивні методи навчання, але зручне не означає корисне. Щодо головного, до необхідної для нас комунікації, то саме

сучасність диктує саме таку комунікацію: зручну, без перешкод і з більшими можливостями формування нових соціальних груп за інтересами з абсолютно незнайомими людьми.

Таким чином, потреби особистості формуються в результаті спілкування незнайомих людей, які поділяють чи не поділяють її потреби. Для Ю. Габермаса категоричний імператив – це пропозиція для колективного обговорення. Тільки у цьому випадку моральні норми набувають зв'язку з особистим інтересом, який у свою чергу на форумі громадськості одержує оцінку з боку інших осіб. Ю. Габермас відкидає трактування соціальних процесів на основі відносин між суспільними класами як колективними суб'єктами дії. З його точки зору соціальні сили є анонімними. Допоміжною силою подолання хімічної залежності є групи анонімних залежних і співзалежних людей. В умовах введення карантину під час пандемії коронавірусу COVID-19 спілкування в таких групах, як форма комунікації, психологічна підтримка, виявилось найціннішим, а для деяких – єдиним. Такий різновид медичної допомоги, як телемедицина, дає змогу людям з невротичними проблемами, панічними атаками, тривожними розладами, які спричинив страх через пандемію, отримувати медичну та психологічну допомогу, мати змогу спілкування з лікарями, не виходячи з дому, і не наражати себе на інфікування. Але знову ж достеменно невідоме, бо поки ще не досліджено, чи не робить людству такий формат допомоги «медвежу послугу»? Чи не формує ще більшу нездатність до соціальності у вразливої категорії населення? Чи не уповільнює розвиток соціальних навичок така зона комфорту? Колись таку категорію людей називали однойменно оповіданню А.П. Чехова «людина у футлярі», тепер буде справедливо змінити визначення на «людина в Інтернеті», як у тому ж футлярі.

Своєрідною онтологічною основою теоретичних побудов комунікативної теорії є принцип розрізнення двох практик, який запропонував Ю. Габермас. «Наголошуючи на двох аспектах відношення людей до світу (до природи і один до одного), Ю. Габермас виводить із них два аспекти людської діяльності: працю, або цілераціональну дію, і комунікативну дію, або символічно опосередковану інтеракцію, розглядаючи їх рівноцінними видами діяльності.

Категорії комунікації та діалог починають розглядатися в числі центральних для філософії як одні з основ людської життєдіяльності: засоби інформаційного обміну, мислекомунікації у межах соціальної дії (Габермас) й основи екзистенціальних відносин між людьми (Ясперс). Отже, комунікація є тим механізмом трансляції соціального в логічне, тим соціальним інститутом, який забезпечує взаємини людей в їхній спільній життєдіяльності, в тому числі й функціонування самих комунікативних систем. У такому контексті комунікація створює передумови для поглибленого розуміння рушійних сил розвитку особистості й суспільства [4, с. 32] в задоволенні своїх потреб.

У період ведення гібридної війни наше суспільство, за офіційними даними, отримало 370 тис. учасників бойових дій, вимушених переселенців близько 1,5 млн, 11 тис. інвалідів, і це ще не кінець. Характерна особливість цієї гібридної війни – це саме телевізійна та інтернет-інформаційна атака, велика кількість фейку та викривлення інформації, залякування і формування саме невротичних відхилень у населення. В пошуку полегшення суспільство починає шукати добрі новини, бажання полегшення перетворюється на справжню одержимість. Не маючи змоги відстежити, як потяг до полегшення чимось позитивним трансформується в залежність від переживання негативних емоцій, негативне мислення і негативні емоції стають дуже сумнівною, але хворобливою потребою особистості. Які потреби особистості впливають на їхнє подальше життя? Комунікація звужується до груп суспільства зі схожими потребами. Поведінка набуває екстремального розвитку. Адиктивний, дивіантний потенціал матеріалізується у впадіння в крайні емоційні стани,

компульсивні дії, компенсаторні форми, безпорадність. Більшість учасників бойових дій у результаті контузії мають енцефалопатію різних ступенів, їм найважче адаптуватись у суспільному середовищі, яке сприймає їх, як «інших», як потенційну загрозу, спираючись на факти адитивної, дезадаптивної, дивіантної поведінки. Згідно зі спостереженнями однієї родини, де батько – учасник бойових дій, він має поведінку, споріднену з поведінкою хімічно залежного сина (від агресії до розсіяної уваги, різка зміна емоцій, інтересів, уподобань і прояви ігрової залежності). Потреби знижуються до отримання задоволення від існування: наявності їжі, домівки, роботи для отримання грошей на виживання. Наявні повна недовіра до суспільства та влади, незадоволення інтерактивних потреб.

Висновки. Задоволення інтерактивних потреб є найбільш напруженою сферою людського буття, оскільки тут важко застосовувати стереотипи, тут завжди є небезпека нечесних стосунків, взаємного використання, експлуатації. Інтерактивні потреби – це потреби в обміні власне людськими цінностями, а тому на перше місце в цих процесах виходить адекватність та еквівалентність предметів обміну. У партнера, котрий постійно вкладає у стосунки більше іншого, виникає почуття незадоволеності, а іноді душевної порожнечі. Інтерактивні потреби особистості поступово трансформуються в потребу стосунків із Вчителем, Богом, Абсолютом [5, с. 48].

Отже, в нестабільному суспільстві важко залишатись автономною особистістю, оскільки потреби в здоровій комунікації не задовольняються. Взаємодія людей є конструктивною тоді, коли вона є не тільки взаємовигідною, а ще й взаєморозвивальною, оскільки вона базується на конструктивних для людини способах задоволення потреб [5, с. 51].

Здорова людина може звільнитися від впливу фіктивних надій і побачити життя і майбутнє такими, якими вони є насправді. Водночас для невротиків це неможливо, і розрив між реальністю і фікцією ще більше підсилює їхню напругу. Тому важко переоцінити вклад психокорекції для людей, які у стані стресу всього суспільства прагнуть отримати допомогу з боку спеціалістів-психологів.

Список використаної літератури

1. Можаровський В.А. Особистість як об'єкт і суб'єкт соціальних відносин : збірник наукових праць. Ірпінь : Вид-во Національного університету ДПС України, 2014. 286 с.
2. Томалинцев В.Н. Личность: иллюзии и реальность : материалы межвузовской научно-практической конференции студентов, аспирантов и преподавателей «Акмеологические проблемы субъектности: интерпретация и диагностика», Санкт-Петербург, 23 апреля 2009 г. Санкт-Петербург, 2009. С. 299–305.
3. Висоцька О.Є. Засоби та форми комунікації як «дзеркало» світосприйняття людини. *Філософські проблеми гуманітарних наук* : зб. наук. пр. Київ, 2009. 500 с. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-11498.html>
4. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем : монографія / О.Г. Данильян та ін. ; за ред. О.Г. Данильяна. 2-ге вид., перероб. та допов. Харків : Право, 2017. 416 с.
5. Ліщинська О. Інтерактивні потреби особистості як чинник автономності або залежності. *The Pedagogical Process: Theory and Practice (Series: Psychology)*. 2016. № 3 (54). P. 47–51.

**CHANGES IN THE NEEDS OF THE INDIVIDUAL UNDER THE INFLUENCE
OF MODERN TECHNOLOGIES IN AN UNSTABLE SOCIETY****Viktoriia Bilous***National Metallurgical Academy of Ukraine,
Faculty of Humanities, Department of Philosophy and Political Science
av. Gagarin, 4, 49600, Dnipro, Ukraine*

From the time when in the existence of mankind the individual entered the category of value orientations, the world has been thinking gradually about the needs of this individual. Over time, it has become clear that as a subject of society, the individual interacts significantly with society and has a mutual influence with society on change and transformation of each other. They sometimes exist as a single organism, and sometimes as something clearly hostile to each other. It has been historically proven that almost all manifestations of existence, development and change have fundamental contradictions, dialectical orientation, and this is the norm rather than the exception to the rules. Society and life have undergone great changes with the development of technological progress, many social principles have changed. And the communication space is no exception, specifically Internet communication. The global information society brings certain integrative changes to the economic, political and spiritual life of people. Human capabilities are increasing, non-traditional value systems, conditions and nature of interaction of individuals are changing. There was a time when the use of these innovative gifts of technological progress was not a necessity, but that time has passed. Today's requirements – mobility, limited resources, the constant need to obtain a large amount of information – left us with almost no choice. This humanity need (dependence) is well enshrined in modern problems of society: hybrid war and pandemic. But even this product of evolution and progress in modern society has formed a new, very relevant controversy, which has divided society into two camps. Some people consider the Internet to be useful, the others consider it to be a complete evil, because as in almost everything, that exists in our living space, there are positive and negative sides. Doesn't this format do humanity a disservice? Doesn't such a zone of comfort form an inability to socialize and slow down the development of social skills? Such an actual and ambiguous topic requires careful research and at least analysis for a better understanding of such an important need of modern society.

Key words: society, personality, communication, addiction, values, need, subject, internet, technological progress, humanity, being.